

Ὡς πρὸς τὴν ἄποψη ὅτι τὸ ἐπεισόδιο τοῦ Καραμανίτη ἀποτελεῖ προσθήκη πού ἐγινε ἀπὸ τὸν ποιητὴ ἐκ τῶν ὑστέρων, μέσα στό πολιορκημένο Κάστρο, ἀφοῦ εἶχε τελειώσει τὸ ἔργο, δηλαδή μετὰ τὸ 1645, σημειώνω ὅτι καί αὐτὴ ἡ ὑπόθεση προσκρούει στό γεγονός ὅτι τὸ ἐπεισόδιο ἀνήκει φανερά στό ἀρχικό γενικό σχέδιο, σύμφωνα μέ τὸ ὁποῖο ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς τελικοὺς νικητὲς τοῦ κονταροκτυπήματος (Ρωτόκριτος, Κυπριώτης, Κρητικός) καταβάλλει συνολικά τέσσερις ἀντιπάλους. Ἄν ἀφαιρεθεῖ ἡ μονομαχία τοῦ Καραμανίτη, ὁ Κρητικός μένει μόνο μέ τρεῖς νίκες, πράγμα πού ὁ ποιητὴς προφανῶς δέν τό ἤθελε.

Καμιά ἐνδείξη ἐπομένως τοῦ βενετοτουρκικοῦ πολέμου δέν ὑπάρχει στὸν «Ἐρωτόκριτο» καί ὀφείλομε νὰ δεχθοῦμε ὅτι ὁλόκληρο τὸ ποίημα γράφτηκε πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἀφοῦ ὁ Κορνάρος ρητὰ δηλώνει ὅτι τὸ ἔγραψε στή Σητεία. (Ἡ πόλη καταστράφηκε καί ἐγκαταλείφθηκε ἀπὸ τοὺς Βενετούς στὰ 1651, καί οἱ εὐγενεῖς καί ὅσοι μπορούσαν κατέφυγαν τότε ἢ καί ἀμέσως μετὰ τὸ 1645 στὸν πολὺ ἀσφαλέστερο Χάνδακα). Ἡ ὅλη ἀτμόσφαιρα τοῦ ἔργου μᾶς ὁδηγεῖ στοὺς εἰρηνικοὺς καιροὺς, πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τοῦ πολέμου. Κίνδυνος ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, φόβος καί μίσος γι' αὐτοὺς ὑπάρχει φυσικά καί στήν ἐποχὴ τοῦ Κορνάρου, ἀλλὰ ὄχι ἀκόμη ἡ τρομερὴ ἔνοπλη σύγκρουση πού ἀσφαλῶς θά ματαίωνε ἢ θά διέκοπτε τίς προθέσεις τοῦ ποιητῆ γιὰ ἓνα τέτοιο μακρόπνοο ἐρωτικό καί λυρικό μυθιστόρημα. Ὁ αἰσιόδοξος τόνος τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» ὀφείλεται στό ὅτι ἡ ἐποχὴ δέν ἦταν ἀπειλητική. Αὐτό θά γίνει, μέ ἄμεσο ἀντίκτυπο στή λογοτεχνία, στὰ χρόνια τοῦ Τζάνε, πού θά περιγράψει ρεαλιστικά τὸν φοβερό πόλεμο.

Περίληψη τοῦ «Ἐρωτοκρίτου»

Α'. Στὴν ἀρχαία Ἀθήνα τῶν προχριστιανικῶν χρόνων ζεῖ ὁ βασιλιάς Ἡράκλης μέ τὴ γυναῖκα του Ἀρτέμη καί τὴν ὁμορφὴ κόρη τους Ἀρετούσα, πού τὴν ἐρωτεύεται κρυφά ὁ γιὸς ἑνὸς συμβούλου τοῦ βασιλιᾶ, ὁ Ρωτόκριτος. Ὁ νέος, στενοχωρημένος γιὰ τὴ διαφορὰ πού τὸν χωρίζει ἀπὸ τὴν Ἀρετούσα, βρίσκει παρηγοριά σέ καντάδες πού κάνει τὴ νύχτα κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρά της. Ἡ Ἀρετούσα ἀκούει προσεκτικά τὰ τραγούδια καί νιώθει συμπάθεια γιὰ τὸν ἄγνωστο τραγουδιστή. Οἱ γονεῖς της

ἐπίσης θέλγονται καί ἐνδιαφέρονται νὰ μάθουν ποίος εἶναι. Μία προσπάθεια νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν ἀπὸ τὴ φωνή σέ γιορτὴ πού ἐπίτηδες διοργάνωσαν καί μία ἄλλη προσπάθεια νὰ τὸν φέρουν μέ τὴ βία στό παλάτι, δέν πετυχαίνουν. Δυὸ φρόνιμοι ἄνθρωποι, ἡ παραμὰνα τῆς Ἀρετούσας Φροσύνη καί ὁ φίλος τοῦ Ρωτόκριτου Πολύδωρος τοὺς συμβουλεύουν καί τοὺς προειδοποιοῦν γιὰ τοὺς κινδύνους τοῦ ἐρωτικοῦ πάθους. Ὁ Ρωτόκριτος ξενιτεύεται στήν Ἑγριπο (Εὐριπο, Χαλκίδα) γιὰ νὰ ξεχάσει. Στό διάστημα αὐτό ὁ πατέρας του ἀρρωσταίνει καί ἡ Ἀρετούσα τὸν ἐπισκέπτεται. Βρίσκει τότε τυχαῖα στό δωμάτιο τοῦ Ρωτόκριτου τοὺς στίχους τοῦ ἄγνωστου τραγουδιστῆ καί μίαν ζωγραφιά της καμωμένη ἀπὸ τὸν ἴδιο. Εἶναι φανερό ὅτι ὁ τραγουδιστής ἦταν ὁ Ρωτόκριτος καί ὅτι τὰ τραγούδια ἦταν γι' αὐτήν. Παίρνει μαζί της τὰ χαρτιά καί τὴ ζωγραφιά. Ὁ Ρωτόκριτος, γυρίζοντας στήν Ἀθήνα λόγω τῆς ἀρώστιας τοῦ πατέρα του, νιώθει ἀνησυχία γιατί δέ βρίσκει τὰ ποιήματα καί τὴ ζωγραφιά. Πληροφορεῖται ἀπὸ τὴ μητέρα του ὅτι ἡ Ἀρετούσα εἶχε μπεῖ γιὰ λίγο στήν κάμαρά του. Φοβισμένος γιὰ τίς πιθανές συνέπειες τῆς ἀποκάλυψης τοῦ ἐρωτά του, μένει στό σπίτι μέ τὴν πρόφαση ἀδιαθεσίας. Τότε ἡ Ἀρετούσα τοῦ στέλνει ὡς ξαρωστικό τέσσερα δίφορα μήλα. Ὁ Ρωτόκριτος καταλαβαίνει ὅτι τὸ πάθος του βρίσκει ἀνταπόκριση, ἀρχίζει νὰ συχνάζει πάλι στό παλάτι καί οἱ δυὸ ἐρωτευμένοι βεβαιώνονται μέ τὰ μάτια γιὰ τὴν ἀμοιβαία ἀγάπη τους.

Β'. Ὁ Ρήγας, γιὰ νὰ διασκεδάσει τὴν κόρη του, πού τὴ βλέπει μελαγχολική, ὁργανώνει ἓνα κονταροκτύπημα. Παίρνουν μέρος ἀφέντες καί ἀρχοντόπουλα ἀπὸ διάφορους ἐλληνικοὺς τόπους πού εἶχαν φημισμένα κάστρα: τὴ Μυτιλήνη, τὸ Ἀνάπλι (Ναύπλιο), τὴν Πάτρα, τὴ Μεθώνη, τὴν Κορώνη, τὴν Ἑγριπο, τὴν Ἀξιά (Νάξο). Ἐρχονται ἀκόμη ὁ ἀφέντης τῆς Μακεδονίας, ὁ γιὸς τοῦ Ρήγα τοῦ Βυζαντίου, καί τὸ ρηγόπουλο τῆς Κύπρου. Μετέχουν ἐπίσης καί ξένοι: ὁ φοβερός Καραμανίτης (Τοῦρκος) Σπιθόλιοντας καί ὁ Σκλαβοῦνος (Δαλματός Σλάβος). Τελευταῖος ἔρχεται ὁ Κρητικός Χαρίδημος, ἀφέντης τῆς Γορτύνης. Παρεμβάλλεται ἐδῶ ὡς ἰντερμέδιο ἢ θαυμάσια ἱστορία τοῦ Χαρίδημου πού πενθεῖ γιατί εἶχε σκοτώσει κατὰ λάθος μέ τόξο τὴν ἀγαπημένη του γυναῖκα στήν Ἰδα ὅπου ζοῦσαν. Ὁ Καραμανίτης καλεῖ σέ μονομαχία τὸν Κρητικό, γιατί, ὅπως ἰσχυρίζεται, ἀναγνωρίζει σ' αὐτὸν τὸ σπαθὶ τοῦ πατέρα του, πού δῆθεν τοῦ εἶχε

κλέψει ο πατέρας του Κρητικού. Στη φοβερή μονομαχία ο Χαρίδημος σκοτώνει τόν Σπιθόλιοντα. Ακολουθεί τό κονταροκτύπημα, στό όποιο μένουν τελικοί νικητές ο Χαρίδημος, ο Ρωτόκριτος και ο Κυπριώτης. Με κλήρωση καθορίζεται τό τελικό ζευγος τών αντιπάλων. Ο Κρητικός δέν κληρώνεται και φεύγει θυμωμένος. Ο Ρωτόκριτος νικά τόν Κυπριώτη και παίρνει τό στεφάνι από τά χέρια τής αγαπημένης του.

Γ'. Τό πάθος τής Αρετούσας γίνεται τώρα σφοδρότερο. Μέ δική της πρωτοβουλία, παρά τίς συμβουλές τής νένας Φροσύνης, αρχίζει νά συναντάται μέ τόν Ρωτόκριτο τή νύχτα, σ' ένα καγκελόφραχτο παράθυρο τού παλατιού. Ο Ρωτόκριτος, παρακινημένος από τή νέα, πείθει τόν πατέρα του νά τή ζητήσει από τό βασιλιά σέ γάμο. Ο Ήράκλεις θυμώνει γι' αυτό τό θράσος (ο Ρωτόκριτος δέν είναι από βασιλική οικογένεια) και εξορίζει τό νέο μακριά από τήν Αθήνα. Πριν ακόμη φύγει, ή Αρετούσα μαθαίνει από τόν ανύποπτο γιά τά αισθήματά της βασιλιά τήν πρόταση γάμου τού Ρωτόκριτου και συγχρόνως ένα προξενίο πού έφτασε γι' αυτήν μέ μαντατοφόρους από τό βασιλόπουλο τού Βυζαντίου. Τό ίδιο θράδυ ή Αρετούσα, αντιδρώντας στήν απόφαση τού πατέρα της, αραβωνιάζεται μέ τόν Ρωτόκριτο δίδοντας του τό δαχτυλίδι της. Ο Ρωτόκριτος αποχαιρετά τούς γονείς του και φεύγοντας γιά τήν εξορία ζητά από τά θεϊκά Άστρα και τόν Ήλιο νά τιμωρήσουν τό σκληρό βασιλιά.

Δ'. Ο Ήράκλεις, ύποψιαζόμενος ότι ή κόρη του αγαπά τόν Ρωτόκριτο, αποφασίζει νά έπισπεύσει τό γάμο μέ τό βασιλόπουλο τού Βυζαντίου. Η Αρετούσα άρνιέται, ο βασιλιάς επιμένει, και τελικά ή νέα φυλακίζεται μαζί μέ τήν παραμύθια της πού προσπάθησε νά τή δικαιολογήσει. Ύστερα από τρία χρόνια ένας θόρειος αντίπαλος, οί Βλάχοι (Ρουμάνοι) μέ τό βασιλιά τους Βλαντίστρατο (Vladislav) εισβάλλουν στή χώρα και πολιορκούν τήν Αθήνα. Παρουσιάζεται τότε ο Ρωτόκριτος άγνωριστος, γιατί έχει μαυρίσει τό πρόσωπό του μέ ένα μαγικό ύγρο, και σώζει τό στρατό και τήν ίδια τή ζωή τού ρήγα τής Αθήνας. Έξασφαλίζει ακόμη και τήν τελική νίκη σέ μία μονομαχία πού γίνεται, έπειτα από συμφωνία τών δυο αντιπάλων, ανάμεσα στον Ρωτόκριτο και τόν άνεσιό τού βασιλιά τών Βλάχων Άριστο, πού έχει φτάσει από τή Φραγκία (τή λατινική Δύση). Ο Άριστος σκοτώνεται στή μονομαχία, και οί Βλάχοι μέ μία επιβλητι-

κή νεκρική πομπή παίρνουν μαζί τους τό σώμα του και άποχωρούν από τήν Αθήνα.

Ε'. Νικητής αλλά και σοβαρά πληγωμένος ο Ρωτόκριτος μεταφέρεται, άγνώριστος πάντα, στό παλάτι. Γίνεται τέλος καλά, λέει στό βασιλιά ότι όνομάζεται Κριτίδης, και άρνούμενος κάθε άλλη άνταμοιβή ζητά νά πάρει γυνάικα του τή φυλακισμένη ακόμη Αρετούσα. Τήν έπισκέπτεται ο ίδιος στή φυλακή και διατυπώνει τήν πρότασή του, αλλά ή κόρη άρνιέται μέ έπιμονή. Ο ξένος τή δοκιμάζει τότε μέ μία πλαστή ιστορία πού δέν αφήνει καμιά άμφιβολία ότι ο Ρωτόκριτος έχει πεθάνει. Τής αφήνει μάλιστα τό δαχτυλίδι της, πού τάχα ο Ρωτόκριτος πεθαίνοντας τού έδωσε, και ή Αρετούσα άναγνωρίζοντας το θρηνεί τόν άγαπημένο της. Τότε ο άγνωστος μελαχρινός νέος, μέ τό μαγικό ύγρο, παίρνει πάλι τήν όψη τού Ρωτόκριτου και άναγνωρίζεται από τήν Αρετούσα. Τελικά τό ζευγάρι στεφανώνεται μέσα σέ γενική χαρά, ο βασιλιάς συμφιλιώνεται μέ τόν Ρωτόκριτο και τόν πατέρα του, και ο Ρωτόκριτος, όπως στά παραμύθια, άνεβαίνει στό θρόνο τής Αθήνας. Ο ποιητής στον Έπίλογο δηλώνει θριαμβευτικά τό όνομα, τή γενιά και τήν πατρίδα του. Γεννήθηκε στή Σητεία, παντρεύτηκε στό Κάστρο: θά πεθάνει όπου όρίσει ο Θεός.

Ο κόσμος τού «Ερωτοκρίτου»

Η ιστορική τοποθέτηση τής πλοκής, μέ τούς χαρακτηριστικούς άναχρονισμούς της, έδωσε άφορμή στους φιλόλογους νά σχολιάσουν δυσμενώς τή μόρφωση τού ποιητή. Φαινόταν περίεργο τό ότι στό έργο ύπάρχουν συγχρόνως από τή μία μεριά ή άρχαία Αθήνα και τό βασίλειο τής Μακεδονίας, και από τήν άλλη τό Βυζάντιο, οί Βλάχοι και οί Καραμανίτες. Φαινόταν περίεργο τό ότι, ενώ ή δράση τοποθετείται από τόν ποιητή σάφως στήν αρχαιότητα, δέν μνημονεύονται θεοί ή πρόσωπα τής εποχής αυτής. Παραξένευε ακόμη τό ότι ο Κορνάρος μιλά γιά μεσαιωνικά κονταροκτυπήματα στήν εποχή τών Έλλήνων, καθώς και τό ότι άποσιωπά τούς Τούρκους, τούς Ρωμιούς και τούς Βενετούς, ενώ άναφέρει τή Φραγκία, τή λατινική Δύση. Ο Γιάνναρης έδλεπε σ' όλα αυτά άγνοια τής μυθολογίας και ιστορίας, και τήν απέδιδε «εις τήν νεαράν ήλικίαν τού ποιητού». Ακόμη

ΒΙΤΣΕΝΤΖΟΣ ΚΟΡΝΑΡΟΣ

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

Επιμέλεια
ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

Β' ΑΝΑΤΥΠΩΣΗ

Ε ρ μ η ς
Αθήνα 1990

κείμενο αρχαιολογικών
παραγγέλων

Τοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα ποῦ ἀνεβοκατεβαίνουν
καὶ τοῦ τροχοῦ ποῦ ὄρες ψηλά κι ὥρες στὰ βάθη πηγαίνουν,
καὶ τοῦ καιροῦ τ' ἀλλάγματα ποῦ ἀναπατημὸ δὲν ἔχου,
μὰ στὸ καλὸ κ' εἰς τὸ κακὸ περιπατοῦν καὶ τρέχου
καὶ τῶν ἀρμάτων οἱ ταραχές, ἐχθρῆτες καὶ τὰ βάρη, κ
τοῦ Ἑρωτα ἡ ἐμπόρεση καὶ τῆς φιλίας ἡ χάρη,
αὐτάνα μ' ἐκινήσασι τὴ σήμερον ἡμέρα.

ν' ἀναθιβαλῶ καὶ νὰ πῶ τὰ κάμαν καὶ τὰ φέρα
σ' μιὰ κόρη κ' ἔναν ἄγουρο ποῦ μπερδευτῆκα ὁμάδι
σὲ μιὰ φιλιάν ἀμάλαγη, μὲ δίχως ἀσκημάδι.

Κι ὅποιος τοῦ πόθου ἐδούλεψε εἰσὲ καιρὸ κιανένα
ἄς ἔρθῃ γιὰ ν' ἀφουκραστῇ ὅ,τι 'ναι ἐδῶ γραμμένα,
νὰ πάρῃ ξόμπλι κι ἀρμηνειά, βαθιά νὰ θεμελιώνῃ, ἐλαιοποιία
πάντα σ' ἀμάλαγη φιλιάν, ὅπου νὰ μὴν κομπώνῃ ἐν δώματι
γιατὶ ὅποιος δίχως πιβουλιά τὸν πόθο του ξετρέχει ἐν δώματι
εἰς τὴν ἀρχὴ ἃ βασανιστῇ, καλὸ τὸ τέλος ἔχει.

11 Ἀφουκραστῆτε τὸ λοιπὸ κι ἄς πιάνῃ ὅπου 'χει γνώση,
γιὰ νὰ κατέχῃ ἄλλοῦ βουλὴ κι ἀπόκριση νὰ δώσῃ.

20 Στους περαζόμενους καιροὺς ποῦ οἱ Ἕλληνες ὀρίζα
κι ὅπου δὲν εἶχε ἡ πίστη τῶς θεῖο μὴδὲ ρίζα,
τότες μιὰ ἀγάπη μπιστικὴ στὸν κόσμο ἐφανερώθη
κ' ἐγράφητῃ μέσα στὴν καρδιά κι οὐδὲ ποτὲ τσὴ ἐλειώθη·
καὶ μὲ τιμὴ ἦσα дуὸ κορμιὰ στοῦ πόθου τὸ καμίνι
καὶ κάμωμα πολλὰ ἀκριβὸ σ' ἔτοιους καιροὺς ἐγίνη
εἰς τὴν Ἀθήνα ποῦ ἦτονε τσὴ μάθησης ἡ βρῶσις
καὶ τὸ θρονὶ τῆς ἀφεντιάς κι ὁ ποταμὸς τῆς χνώσις.

25 Ρήγας μεγάλος ὀρίζε τὴν ἄξα χώρα ἐκείνη
μ' ἄλλες πολλές, κ' εἰς ἀντρεῖς ἐξακουστὸς ἐγίνη·
Ἡράκλει τὸν ἐλέγασι, ξεχωριστὸ ἀπὸ τσ' ἄλλους,
ποπανωθιὸ σ' τσι φρόνιμους, πρῶτος εἰς τσι μεγάλους·
ξετελειωμένος βασιλιὸς κι ἄξιος σὲ πάσα τρόπο,

30 ποῦ οἱ ἐμιλιές του ἦσα σκολειὸ καὶ νόμος τῶν ἀνθρώπων·
Μικρούλης ἐπαντρεύτηκε κ' ἐσυντροφιάσθη ὁμάδι
μὲ ταιρι ὅπου ποτὲ κιανεὶς δὲν τοῦ βρισκε ψεγάδι·
'Αρτέμη τὴν ἐλέγασι τὴ ρήγισσαν ἐκείνη·
ἄλλη κιαμιὰ στὴ φρόνεψη δὲν ἦτο σὰν αὐτεῖνη.

35

κ' ἤπαιρνε σὰν παρηγοριὰ τὸ 'θελε δεῖ ἀπ' αὐτείνους
 ἀπ' τὸ παλάτι νὰ ῥχονται κ' ἤσμιγε μετὰ κείνους.
 Λόγο ποτὲ δὲν ἤλεγεν ὀγιά τὴν Ἀρετούσα,
 μὰ 'δειχνε τὸν ἀκάτεχον ὅση ὥραν ἐμιλοῦσα:
 μ' ἀθιβολὲς ἀπομακρὰς ἐσίμωνε κοντά της, 835
 ὅπου 'κανε τσί γέροντες κ' ἐλέγαν τ' ὄνομά της·
 μὰ δὲν ἐγνώθασι ποτὲ τὸ λογισμὸν ὁπῶχει,
 γιατί ἤχωνε μὲ φρόνεψη τσ' ἀναλαμπῆς τὴ λόχη·
 ὥς καὶ σκυλί λαγωνικὸ τὸ νὰ 'θελε γαυγίσει,
 πούρι γιὰ νὰ 'ν' τοῦ παλατιοῦ, τοῦ ἀλάφρωνεν ἡ κρίση. 840
 Μ' ὅλο πού δὲν ἐσύχνιαζε νὰ πηαίνει στὸ παλάτι,
 στὸν ἴδιο πόθο ἐσπούδαζε κ' εἰς κείνον ἐπορπάτει·
 καὶ δὲν ἀλάφρωνε ὁ καημὸς, μάλλιστας πλιά πληθαίνει:
 τὸ γιατρικὸ πού τοῦ 'δωκεν ὁ φίλος δὲν τὸν γιαίνει·
 εὔκαιρα τοῦ 'πε ν' ἀρνηθῇ τοῦ παλατιοῦ τὴ στράτα, 845
 γιατί ἡ ἀγάπη ἀπομακρὰς τοῦ 'πεμπε τὰ μαντάτα.
 Ἄς τὸν ἀφήσωμε γιὰ δὰ κι αὐτὸ νὰ κιντυνεύγη,
 κι ὁ λογισμὸς ὅπου 'βαλε δίκια τονὲ παιδεύγει·
 κι ἄς ποῦμε ὀγιά τὴν Ἀρετή, πού ὥς εἶδε κ' ἐπερνοῦσα
 οἱ νύκτες καὶ στὴ γειτονιά τραγούδι δὲν ἀκοῦσα, 850
 ἐπλήθαινε ἡ πεθυμιὰ, ἀνάπαψη δὲ βρίσκει,
 κρουφὰ βαστᾷ τὸν πόνο τση κι ἀγανακτᾷ καὶ πλήσκει.
 ΑΡΕ. Καὶ πρὸς τὴ νένα τση μιλεῖ: «Ἰντά 'ν' καὶ δὲν ἐφάνη
 τῆς νύχτας ὁ τραγουδιστὴς καὶ τὰ 'κανε δὲν κάνει;
 Κάτεχε, ὅσο στερεύγομαι τὸ πρᾶμα ὅπου μ' ἀρέσει, 855
 τόσο πλιά μὲς στὰ σωθικὰ σπίθες φωτιᾶς μὲ καῖσι.
 Τὴν νύκταν ὄντεν ἤκουγα σκοπὸν ὅπου ἐπεθύμου,
 θεράπιο κι ἀναγάλλιασιν ἤπαιρνε τὸ κορμί μου·
 κι ἀναπαημένη εὐρίσκουμου καὶ παρηγορημένη
 καὶ πλιὸ γιὰ τὸν τραγουδιστὴ δὲν ἤμουν ἐγνοιασμένη. 860
 Μὰ ἐδὰ πού τὰ στερεύγομαι κι ὡσὰν πουλιά ἐπετάξα,
 τὴν πεθυμιὰ ἐπληθύνασι, τὴν ὄρεξη μ' ἀλλάξα,
 καὶ θέλω τὸν τραγουδιστὴ νὰ μάθω δίχως ἄλλο·
 γιὰ λόγου του ἔχω παιδωμὴ καὶ λογισμὸ μεγάλο.
 Θωρῶ ἐξαναγιαγείρασι κ' ἦρθαν τὰ περασμένα 865
 καὶ θε ν' ἀκούσω καὶ νὰ δῶ ποιὸς τραγουδεῖ γιὰ μένα.

Ἐτοῦτος ὁ τραγουδιστὴς, νένα, πολλὰ κατέχει
 καί, σὰ λογιᾶζω, εἰς φρόνεψη ταίρι ποθὲς δὲν ἔχει.
 Σὰν εἶδε πὼς ὁ κύρης μου θέλει νὰ τότε μάθη,
 ἤπαψε τὴν ξεφάντωση κ' ἐφῆκε με στὰ πάθη, 870
 ὅπου 'παιρνα ἀναγάλλιαση ὅλη τὴν ὥρα κείνη
 ὅπου ἐτραγουδεῖ κ' ἤλεγε τσ' ἀγάπης τὴν ὁδύνη.
 Νένα, γιὰ μέναν ἤσανε τοῦτα ὅλα δίχως ἄλλο·
 αὐτὸς θε νὰ 'ναι ἓνα κορμί φρόνιμο καὶ μεγάλο.
 Τὰ λόγια του τὰ γνωστικὰ κάθομαι καὶ λογιᾶζω, 875
 γραμμένα τὰ 'χω καὶ συχνιὰ κλαίγοντας τὰ διαβάζω·
 κι ἄλλοῦ ποθὲς δὲν τ' ἄκουσα μηδ' εἶδα τα γραμμένα·
 κατέχω το, γνωρίζω το πὼς ἦσαν ὀγιά μένα.
 Κι ἀπὸ τὴν πρώτη ἀργατινὴ πού 'παιξε τὸ λαγοῦτο,
 ἐλόγιασά το κ' εἶπα το: γιὰ μέναν ἦτο τοῦτο! 880
 Μὰ ὁ φόβος θε νὰ τὸν κρατῇ, γιὰ κείνο δὲν τὸ δείχνει,
 μόνο τὴ νύκτα, στὸ σκοπὸ, παραπετρές μοῦ ρίχνει.
 Τρεῖς μῆνες μ' ἔτοια δούλεψη, μ' ἔτοια ἀρχοντιὰ καὶ τάξη,
 ποιά νὰ 'χε στέκει δυνατή, νὰ μὴν τήνε πατάξη;
 Καλὰ καὶ δὲν τὸν εἶδαμε, δὲν ξεύρομε ποιὸς εἶναι, 885
 μ' ἀπὸ τὰ λόγια τὰ 'μορφα κορμί μεγάλον εἶναι.
 Ἄπ' ὅ,τι κάλλη ἔχει ἄνθρωπος, τὰ λόγια ἔχουν τὴ χάρη
 νὰ κάμουνσι κάθε καρδιὰ παρηγοριὰ νὰ πάρη·
 κι ὅπου κατέχει νὰ μιλῇ μὲ γνώση καὶ μὲ τρόπο,
 κάνει καὶ κλαῖσι καὶ γελοῦν τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων. 890
 Αὐτὸς σὲ κίντυνό 'βαλε γιὰ μένα τὸ κορμί του,
 προχθὲς, ὄντεν ἐγλύτωκε μὲ τόσους τὴ ζωὴ του,
 ὄντεν ὁ κύρης μοῦ 'βαλε τοὺς δέκα νὰ τὸν πιάσου,
 πρᾶμά 'καμε ὅπου δὲν μποροῦν ἄλλοι νὰ τὸ λογιᾶσου.
 καὶ κρατημένη βρίσκομαι εἰς τὰ καμώματά του 895
 ὅ,τι ἐγινε, ὥς κι ἂν εἶμαι κοπελιά, γνωρίζω τὰ κρουφὰ του».
 ΠΟΙ. Ἡ νένα ἐξανασφάγηκε νὰ τση γροικῆση πάλι
 πὼς βρίσκεται στὸ λογισμὸν ὅπου 'λπιζε νὰ βγάλη·
 ἐστηθοδάρθηκεν ὁμπρὸς κι ἀπόκεις ἀρχινίζει
 κ' ἐμίλειε τση σὰ μάνα τση κι ὡσὰ γονὴς μανίζει. 900
 ΦΡΟ. Λέγει της: «Πάντα ἐλόγιαζα, πάντ' ἄλπιζα κ' ἐθάρρου
 κείνη τὴ λίγη παιδωμὴ νὰ διώξης μονιτάρου

κι ὥσάν ἀρχὴ ἄφαντη πολλὰ μὲ διχωστὰς θεμέλιο
 νὰ τὴν ἀφήσης νὰ διαβῇ καὶ νὰ τὴν ἔχης γέλιο.
 Μὰ ἐγὼ θωρῶ κ' ἐρίζωσε κι ἀφορμισμένη σ' ἔχει
 σ' κάψα μεγάλη βρίσκεσαι κ' ἐσὺ θαρρεῖς πὼς βρέχει. 905
 Πῶς εἶν' καὶ πεθυμᾷς νὰ δῆς ἓνα ποῦ δὲν κατέχεις
 κ' ἔτοιο μεγάλο λογισμό κ' ἔτοια λαχτάραν ἔχεις;
 Ὅγιά τραγούδια ποῦ ἴπασι κοντὰ στὴ γειτονιά σου
 ἐμπήκες σ' ἔτοια παιδωμὴ κ' ἤχασες τὴν ἐξά σου;
 910
 Τοῦτος ὁποῦ τραγούδησε καὶ ποιὸς τόνε κατέχει
 ὁμορφος νὰ ἴναι γῆ ἄσκημος, σωστὰ τὰ μέλη ἂν ἔχει;
 Πάψε τσι αὐτοὺς τσι λογισμούς, σκόλασε αὐτὴ τὴ ζάλη
 καὶ τέτοια πράματα ἄμοιαστα ὁ νοῦς σου πλιὸ μὴ βάλῃ.
 Μιὰ γνωστικὴ καὶ φρόνιμη, ἄξα καὶ παινεμένη,
 915
 γιὰ σκοποτραγουδίσματα εἶν' ἔτσι ἀποδομένη;
 Ὅσες κι ἂν εἶναι ζωντανές κ' ἡ πλάκα ὅσες σκεπάζει
 κρίνω νὰ μὴν εὐρίσκεται κιαμι' ἄλλη νὰ σοῦ μοιάζῃ
 εἰς ὁμορφιά καὶ φρόνεψη κ' εἰσὲ πιτηδειοσύνη·
 κ' ἐδὰ χερότερη ὁλωνῶν ἢ Ἀρετούσα ἐγίνῃ;
 920
 Βλέπε ὅ,τι κι ἂ μοῦ μίλησες, ἄλλος νὰ μὴ γροικῇ
 καὶ κάμε αὐτὴ ἡ ἀναλαμπή, π' ἀναψε, νὰ σοῦ σβήσῃ.
 Μιὰ ἀφέντρα, τέκνο ἔτοιου ρηγὸς καὶ μιὰ κερά μεγάλη
 πὼς τό ἴπαθε ἔτοιο λογισμόν ἀψήφιστο νὰ βάλῃ,
 925
 ποῦ μόνο νὰ τὸ θυμηθῶ, νὰ τὸ καλολογιάσω,
 νεκρώνονται τὰ μέλη μου κι ὅλη σιγοτρομάσω!
 Μετάστρεψε τὸ λογισμό, τὸ νοῦ σου μὴν παιδεύῃς
 καὶ τέτοια πράματα ἄφαντα κι ἄμοιαστα μὴ γυρεύῃς.
 Κι ἂν εἶχες δεῖ τὸν Ἑρωτα σὰ ρήγας νὰ προβάλλῃ
 930
 καὶ νὰ ἴχε πεῖ πὼς σ' ἀγαπᾷ ἐσένα πλιά παρ' ἄλλη,
 ἐτύχαινε ν' ἀντισταθῇς, κάλλια νὰ πᾶς στὸν Ἄδη,
 παρὰ νὰ κάμῃς τσῆ τιμῆς βλάψιμο κι ἀσκημάδι.
 Κ' ἐσὺ γιὰ κτύπο λαγουτιοῦ, γιὰ τραγουδιοῦ γλυκότη
 ἐμπέρδεσες κ' ἐσκλάβωσες τὴν ὁμορφὴ σου νιότη·
 935
 δίχως νὰ δῆς ποιὸς τραγουδεῖ καὶ διχωστὰς νὰ ξεύρης
 ποιὸς εἶναι, ποιὸς τὸν ἤπεψε, νὰ θέλῃς νὰ τὸν εὕρης,
 κ' ἔτοιας λογῆς νὰ σκλαβωθῇς καὶ νὰ τὸν ἀγαπήσῃς
 καὶ νὰ ψυγομαραίνεισαι ὥστε νὰ τοῦ γροικῇς!

Βλέπεσε, αὐτὸς ὁ λογισμὸς πλιότερα μὴ ριζώσῃ,
 μὰ ἀνάσπασε καὶ ρίξε τον, μὴ σὲ κακαποδώσῃ». 940
 ΠΟΙ. Ἡ Ἀρετούσα νὰ γροικᾷ τὰ τσῆ ἴλεγεν ἡ νένα,
 ἀπιλογιὰ τῆς ἤδωκε μὲ χεῖλη πρικαμένα:
 ΑΡΕ. «Νένα μου, ὄντεν ἐγροίκῃσα τραγούδια καὶ λαγοῦτα,
 δὲν ὀλπίζα οὐδ' ἐθάρρουν το νὰ ῥθω στὰ μέτρα τοῦτα·
 μὰ δὲν κατέχω νὰ σοῦ πῶ, τὸ πῶς καὶ μ' ἴντα τρόπο 945
 τὰ μέλη ἐκομπωθήκασι κ' ἐμπήκα σ' ἔτοιο κόπο.
 Ἄν ἤθελα γνωρίσει πὼς στὰ πάθη κατακρούγω,
 ἀπὸ τὴν πρώτην ἤφρασσα τ' ἀφτιά νὰ μὴν τοῦ ἀκούγω,
 μὰ ἐλόγιαζα νὰ μὴν ψηφῶ μηδ' ἄλλους μηδὲ τοῦτο
 καὶ μόνο περιδιάβαση νὰ παίρνω στὸ λαγοῦτο, 950
 κι ὥς ἄγνωστη ἐκομπώθηκα κ' ἐπιάστηκα στὸ βρόχι,
 σὰν ὄντε στένη ὁ κυνηγὸς καὶ τὴν ὀλπίδα τῶχει
 νὰ ἴβρῃ πουλὶν ἀκάτεχο κι ἄγνωστο νὰ γελάσῃ,
 κι ὄντε πετᾷ καὶ κιλαδῇ, μὲ πλάνος νὰ τὸ πιάσῃ.
 Ἔτσι ἐμπερδεύτηκα κ' ἐγὼ καὶ πάσκω καὶ ξετρέχω 955
 νὰ ἴβγω ἀπὸ τέτοιο μπερδεμὸ καὶ λυτρωμὸ δὲν ἔχω·
 κι ὀλημερνὶς κι ὀληνυκτὶς, ξύπνου κι ὄντε κοιμοῦμαι,
 τὸ λαγουτάρη ἀνεζητῶ, τοῦ τραγουδιοῦ θυμοῦμαι.
 Πάσκω, βοηθοῦμαι ὅσο μπορῶ, τὸ σφάλμα μου γνωρίζω,
 μὰ τὴν ἐξά μοῦ ἐπήρανε καὶ πλιὸ δὲν τὴν ὀρίζω. 960
 Μαγάρι ἄς ἦτο βολετό, μαγάρι νὰ τὸ μπόρου
 ἓνα ποῦ δὲν ἐγνώρισα, στὸ νοῦ νὰ μὴν ἐθώρου·
 μὰ ὀλημερνὶς κι ὀληνυκτὶς κρίσῃν ἔχω μεγάλη
 νὰ σγουραφίζω στὴν καρδιά ἵνους ποῦ δὲν εἶδα κάλλῃ·
 965
 [καὶ σοθετὴ κι ὠριόπλουμη ἐγίνῃ ἡ σγουραφία του]
 [τὴ στόρηση ἐσγουράφισα ἀπ' τὰ καμώματά του.
 Ταχιά κι ἀργὰ τήνε θωρῶ, πολλὰ ὁμορφος ἐγίνῃ»].
 ΦΡΟ. «Γροίκα ἀνοστιά, γροίκα ἀρρωστιά, γροίκα δαιμόνου ὀδύνη!
 Μηδὲ λογιαζώ καὶ ποτὲ στὸν κόσμον νὰ ἴτον ἄλλη
 νὰ μπῆκε σ' ἔτοια παιδωμὴ ἄφαντη καὶ μεγάλη 970
 κι οὐδὲ νὰ βρέθηκε κιαμιὰ ἄνθρωπο ν' ἀγαπήσῃ
 δίχως νὰ τόνε δῇ ποτὲ καὶ νὰ τόνε γνωρίσῃ·
 πολλὰς ἂν τὸ κατέχασιν, ἠθέλανε τὸ λέγει
 γιὰ παραμῦθι καὶ κινεῖς νὰ μὴν τῶς τὸ πιστεύῃ»].

Λοιπὸ ἃ σ' ἐβάρυνε κ' ἐγὼ εἰσὲ καιρὸ κιανένα,
 ὅ,τι κι ἂν ἐπωθήκασιν, ἅς εἶν' συμπαθημένα
 καὶ τὴν εὐχὴ μας νὰ ἔχουσι παιδιὰ καὶ τῶν παιδιῶν τως 1485
 καὶ νὰ πληθαίνου οἱ οὐρανοὶ τὸ πρᾶμα καὶ τὸ βιόν τως».

ΠΟΙ. Μιλώντας ἐσηκώθηκε, στὴν Ἀρετὴ σιμώνει,
 φιλεῖ τη κι ὡσὰ νύφη του τὴν ἀποκαμαρώνει.
 Ἐκεῖνος κ' ἡ γυναῖκα του τὸ κλάημα δὲ σκολάζου,
 ἀπ' τὴ χαρὰ τὴν εἶχασι πλιὸ πάθη δὲ λογιάζου. 1490
 Γέμου οἱ αὐλὲς τοὺς ἄρχοντες, γεμίζει τὸ παλάτι,
 ἀρχίζουν τὴν ξεφάντωση κι ὅλημερνὶς ἐκράτει
 κι ἀργὰ μείνει τ' ἀντρόγυνο στὴν κάμεραν ἐκείνη
 ποὺ τὸν ἀρχὴ κ' ἐμπήκασι σ' τσ' ἀγάπης τὴν ὁδύνη.
 Σήμερον ἅς λογιᾶσουσιν ὅσοι κι ἂν ἔχου γνώση 1495
 ἐκεῖνα ποὺ ἐγενήκασιν ὥστε νὰ ξημερώση.

~~Ἐγὼ δὲ θέλω καὶ δειλιῶ νὰ σᾶσε πῶ μὲ γράμμα~~
~~τὴ νύκτα πῶς ἐδιάξασιν, ἴντα 'πα κ' ἴντα ἐκάμα.~~
~~Μπορεῖτε ἀπὸ τὰ παρομπρὸς ποὺ ἔχετε γροικημένα~~
~~ἐσεῖς νὰ τὰ λογιᾶσετε καὶ μὴ ρωτᾶτε ἐμένα.~~ 1500
 Τὰ πασι, τὰ μιλήσασι κ' εἰς ὅ,τι κ' ἂν ἐγίνη
 κιανεῖς δὲν ξεύρει νὰ τὸ πῆ μόνον οἱ δυό τως κεῖνοι.
 Ἦρθεν ἡ μέρα ἡ λαμπυρὴ, γλυκὺς καιρὸς ἀρχίζει
 κ' ἐκάθισε ὁ Ρωτόκριτος εἰς τὸ θρονὶ κι ὀρίζει.
 Μὲ φρόνεψη πορεύεται, μὲ γνώσῃν ὀρδινιάζει, 1505
 πριχοῦ ῥθουσι τὰ πρᾶματα, προβλέπει καὶ λογιάζει.

Ὅλοι τὸν ἀγαπήσασι κ' εἰς τ' ὄνομά του ἐμνέγα
 κι ἀπὸ τοὺς πρώτους βασιλιοὺς πρώτο τὸν ἐδιαλέγα·
 καὶ τῷ ρηγάδῳ οἱ διαφορὲς σὲ πρᾶματα μεγάλα
 κριτὴ τὸν εἶχαν καὶ ποτὲ τὰ ἔλεγε δὲν ἐσφάλα. 1510
 Ἀγαπημένο ἀντρόγυνο σὰν τοῦτο δὲν ἐφάνη
 μουδ' ἔτοιο καλορίζικο, χαιράμενο στεφάνι.
 Πλιά ζῆσαν κ' ἐγεράσασι παρὰ ποὺ δίδει ἡ φύση,
 καλὴ καρδιὰ τοὺς ἔθρεφε σὰν τὸ δεντρὸν ἡ βρύση.
 Ἐκάμασι παιδόγγονα κι ὅλα ἐγενήκαν πλοῦσα 1515
 καὶ μάνα καὶ κερά λαλὰ ἐγίνη ἡ Ἀρετούσα.
 Πολλὰ χαιράμενη ζωὴ στὸν κόσμον ἐπεράσα,
 τοῖ κόπους δὲν ἐρίχνασι, τσ' ὀλπίδες δὲν ἐχάσα.

Γιὰ τοῦτο ὁποῦ ναι φρόνιμος, μηδὲ χαθῇ στὰ πάθη·
 τὸ ρόδο κι ὁμορφος ἄθὸς γεννᾶται μὲς στ' ἀγκάθι. 1520
 Ἐτοῦτ' ἡ ἀγάπη ἡ μπιστικὴ μὲ τὴ χαρὰ ἐτελειώθη
 καὶ πλερωμὴ στὰ βάσανα μεγάλη τῶς ἐδόθη.

Καὶ κάθα εἰς ποὺ ἐδιάβασεν ἐδὰ κι ἅς τὸ κατέχη:
 μὴ χάνεται στὰ κίντυνα, μὰ πάντα ὀλπίδα ἅς ἔχη.
 Κ' ἐκεῖνον ὁποῦ ἐκόπιασεν ἅς τὸν καληνωρίζου 1525
 κι ἅς συμπαθοῦν τὰ σφάλματα ἐκεῖνα ποὺ γνωρίζου.

Ἐσίμωσε τὸ ξύλο μου, τὸ ράξιμο γυρεύγει:
 ἦρθε σ' ἀνάβαθα νερὰ καὶ πλιὸ δὲν κιντυνεύγει.
 Θωρῶ τὸν οὐρανὸ γελᾶ, τὴ γῆ καὶ καμαρώνει
 κ' εἰσὲ λιμνιώνα ἀνάπαψης ἤραξε τὸ τιμόνι. 1530
 Σ' βάθη πελάγου ἀρμένιζα, μὰ ἐδὰ ῥθα στὸ λιμνιώνα,
 πλιὸ δὲ φοβοῦμαι ταραχὴ οὐδὲ μάνητα χειμώνα.
 Θωρῶ πολλοὶ ἐχαρήκασι κ' ἐκουρφοκαμαρῶσα
 κι ὅσοι ἐκλουθοῦσα ἀπὸ μακρά, ἐδὰ κοντὰ ἐσιμῶσα.
 Ἡ γῆς ἐβγάνει τὴ βοή, ὁ ἀέρας καὶ μουγκρίζει 1535
 καὶ μιὰ βροντὴ στὸν οὐρανὸ τσ' ὀχθροὺς μου φοβερίζει·
ἐκεῖνους τοὺς κακόγλωσσους ποὺ ψέγουν ὅ,τι δοῦσι
κι ἀπόκεις δὲν κατέχουσι τὴν ἄλφα σκιάς νὰ ποῦσι,
 Θωρῶ πολλοὺς καὶ πεθυμοῦν κ' ἔχω το γροικημένα
 νὰ μάθουν τίς ἐκόπιασεν εἰς τ' ἀπανωγραμμένα. 1540
 Κ' ἐγὼ δὲ θε νὰ κουρφευτῶ κι ἀγνώριστο νὰ μ' ἔχου,
 μὰ θέλω νὰ φανερωθῶ, κι ὅλοι νὰ μὲ κατέχου.

ΒΙΤΣΕΝΤΖΟΣ εἶν' ὁ ποιητὴς καὶ στὴ γενιὰ ΚΟΡΝΑΡΟΣ,
 ποὺ νὰ βρεθῇ ἀκριμάτιστος, σὰ θὰ τὸν πάρῃ ὁ Χάρος.
 Στὴ Στεῖαν ἐγεννήθηκε, στὴ Στεῖαν ἐνεθράφη, 1545
 ἐκεῖ ἔκαμε κ' ἐκόπιασεν ἔτοῦτα ποὺ σᾶς γράφει.
 Στὸ Κάστρον ἐπαντρεύτηκε σὰν ἀρμηνεύγει ἡ φύση,
 τὸ τέλος του ἔχει νὰ γενῇ ὅπου ὁ Θεὸς ὀρίση.